

Ørnevær

TAK 1657 Bygherrerapport om tre huse fra førromersk jernalder

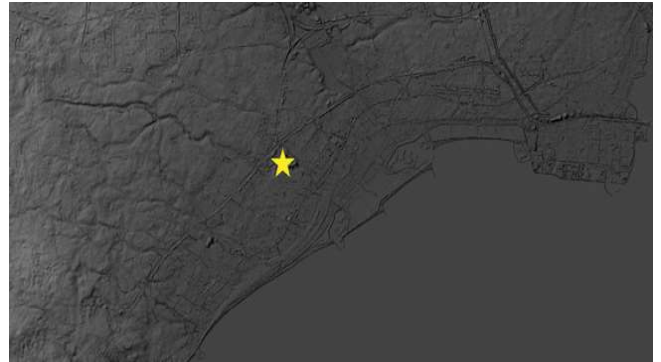
Af Bo Jensen, arkæolog, Kroppedal Museum

I sommeren og efteråret 2019 udgravede Kroppedals arkæologer et område i Ishøj. Stedet har indtil nu ligget som grønt område, og lejlighedsvis cirkusplads, men nu vil kommunen byggemodne det. Der er mange spredte oldtidsfund og bopladser i Lille Vejleås ådal, så det var nødvendigt med en undersøgelse.

Undersøgelsen afslørede spor af i alt tre bygninger, langhuse fra ældre jernalder (500 f.v.t. til 375 e.v.t.).

Udgravningen har fjernet alle spor af fortiden fra området. Ved en almindelig arkæologisk udgravning er formålet at dokumentere fortidsminderne så omhyggeligt som overhovedet muligt, og i den proces ødelægger arkæologerne faktisk det, vi udgraver. Vi dokumenter fortidsminderne med ødelæggende metoder, når alternativet er at de bliver ødelagt uden dokumentation. I tilfældet Ørnevær vil alle spor være utilgængelige, når området er bebygget, så det er sidste chance for at redde de informationer, der er i materialet.

Udgravningen på Danmarks højdemodel.

Metode

Det øverste jordlag i det meste af Danmark er pløjjord. Også Ishøj er anlagt ovenpå gammel pløjemark. Det betyder, at de øverste 25-50 cm er så gennemrodede, at vi ikke kan se, hvad der foregår. Ploven trækker gammelt materiale op til overfladen og begraver moderne materiale under dette, så vi har flintøkser og coladåser i ét rodsammen. Det kan vi ikke rigtigt bruge til noget. På en arkæologisk udgravning fjerner vi pløjelaget med gravemaskine, for at kunne ned til den mere uforstyrrede råjord. På Ørnevær er denne råjord lyst grågult, sandet ler.

I den lyse råjord kan vi se spor af fortiden som mørkere pletter: hver gang, man har gravet et hul ned i råjorden, er der faldet mørk muld ned i det. Derfor kan vi se de dele af husene, der er gravet ned i råjorden. Det er især stolpehuller. Stolpehuller er huller, hvor stolper har stået. Fra bondestenalderen og helt op i middelalderen var den almindelige byggetradition i Danmark at bygge huse med et skelet af jordgravede stolper, der bar taget. I oldtiden, til og med vikingetid, stod stolperne inde i husene. Først i middelalderen ser vi huse, hvor væggene bærer hele tagets vægt. På forsiden af denne rapport ses tagstolpehullerne fra udgravningens hus 3 markeret med landmålerstokke. Husets vægge stod længere ude, så huset var cirka dobbelt så bredt som denne tagbærende konstruktion. På Ørnevær stammer alle de huse, vi kan se, fra jernalderen. Desuden har vi nogle "løse" stolpehuller, som ikke indgår i huse. I fortiden som i dag har folk også bygget hegn, stativer, og alt mulig andet, med jordgravede stolper.

Vi undersøger stolpehullerne ved at grave en lodret profil gennem dem. Så kan vi se, hvor dybe de er, om bunden er flad eller spids. Det hjælper os med at forstå, hvilke stolper, der hører sammen, og hvordan husene har været bygget. I et af husene på Ørnevær kan vi se, at østenden er bygget med dybere stolpehuller end vestenden. Det betyder sandsynligvis, at stolperne her har været længere og båret en tungere vægt. Måske var der et højt hølft over husets beboelsesende.

Den anden type anlæg, vi ser ofte, er gruber. Gruber er ganske enkelt huller i jorden. De kan være gravet med mange forskellige formål: som lager, for at tage ler, eller til at deponere affald i. På Ørnevær har vi de sædvanlige smågruber, og desuden to store gruber, vi tolker som lertagningsgruber: husene havde lerklinede vægge, og alt det ler skal jo komme et sted fra. Da man byggede husene, har man gravet disse store huller ned i undergrund lige

i nærheden, for at tage ler. Derefter er de ret hurtigt fuldt op med blandet jord fra overfladen, sikkert fordi de dybe huller var i vejen, når de lå så tæt opad husene.

Der er tydeligt flere faser i bebyggelsen på Ørnevær: to af husene ligger så tæt, at de umuligt kan være samtidige. Det yngste må være bygget efter det ældste blev revet ned. Nå man har gravet to lertagningsgruber så tæt på hinanden, er den oplagte tolkning, at den ene er gravet og fyldt op i forbindelse med det første hus, den anden i forbindelse med det andet hus. Faktisk ser den østligste af dem lidt mere kompliceret ud end den vestlige, så det er muligt, at den var i brug i længere tid, og måske skal knyttes til to huse.

Udgravningens forløb

Undersøgelserne fandt sted fra den 22-11-2019 til den 25-11-2019. I udgravningen deltog arkæologerne Lotte Reedtz Sparrevoth og Bo Jensen (udgravningsleder).

Medlemmer af Dansk Kulturarvsforening foretog detektorafsøgning af hele arealet omkring udgravningen.

Som sædvanligt i november, var det vådt og mørkt det meste af tiden. Det er ikke de bedste forhold at grave under, og især mørket gør arbejdet vanskeligere, men det er de vilkår, vi må arbejde under. Der er mange måneder af året, hvor graveforholdene i Danmark ikke er ideelle.

Resultater

Det væsentlige resultat er tre huse fra ældre jernalder. De kan bedst tolkes som tre faser i samme gård: i oldtiden var det almindeligt, at gårdene kun stod i én generation. De jordgravede stolper rådnede nedefra, og med tiden blev huset så faldefærdigt, at det var bedre at bygge nyt, end at reparere det gamle. Desuden kørte man ikke gødning ud fra gårdene, så efter årtier var markerne udpinte, mens gårdtomten var voldsomt beriget jord. Ved at flytte gården, kunne man udnytte dette.

De to huse mod syd ligger så tæt, at der nok er en fase imellem dem. Det kunne oplagt være det nordlige hus, Hus 3. Det er mest sandsynligt, at rækkefølgen er: hus 2, hus 3, hus 1.

Husene er treskibede langhuse: taget har været båret af en dobbelt stolperække, mens de lette væge stod længere ude. Husene har sandsynligvis haft to døre, over for hinanden, på langsiderne. Det ser vi ofte på bedre bevarede eksempler. Meget ofte er huset indrettet med stald i østenden og beboelse i vestenden.

Syd for husene ser vi et kort hegn. Det er parallelt med hus 1, og hører muligvis sammen med dette.

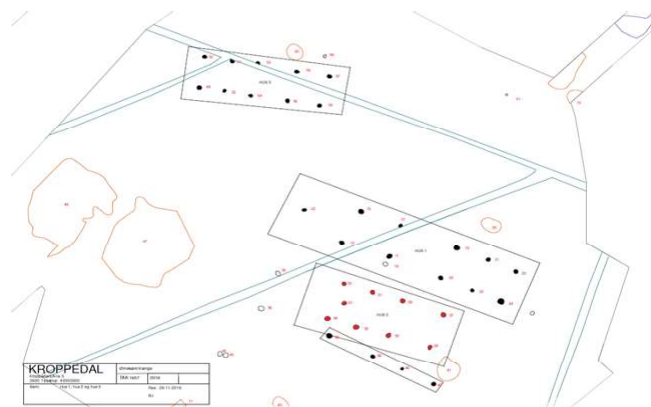
Senere aktivitet

Området har været i brug i mange perioder op til i dag, men tilsyneladende ikke været bebygget. Det meste af tiden må det have ligget som dyrket mark. Detektorafsøgningen gav en del fund, men de er ikke særligt afslørende: bøjede søm, et flaskelåg og en del aluminiumsblik.

Fundene

Der er kun få fund fra Ørnevær: keramikskår, dyrekogler, og lidt flint. Det er helt almindeligt affald i hele fortiden.

De keramikskår, vi har fundet, er generelt for små, til at de afslører ret meget. Godset er typisk for yngre bronzealder eller ældre

Detailplan over tre huse og et hegn. Vest for husene ses de to lertagningsgruber.

jernalder, og skårene skal rimeligvis knyttes til husene. I en enkelt grube fremkom tre skår af samme bund. Her har man nok kasseret alle dele af et smadret kar på én gang.

Flinten er ikke meget mere interessant. Der er en enkelt skraber, men dette er en type med en meget lang produktionstid. Den kan være samtidig med jernalderhusene, eller flere tusinde år ældre. Flint holder sig godt, og vi finder jævnligt stenalderredskaber, der langt senere er endt i jernalderhuller.

Andre udgravninger

Kroppedal har gravet andre områder meget tæt på Ørnækær: Ved Ishøj Sø har Kroppedal gravet et jernalderhus. Der er desuden spredte middelalderfund i området.

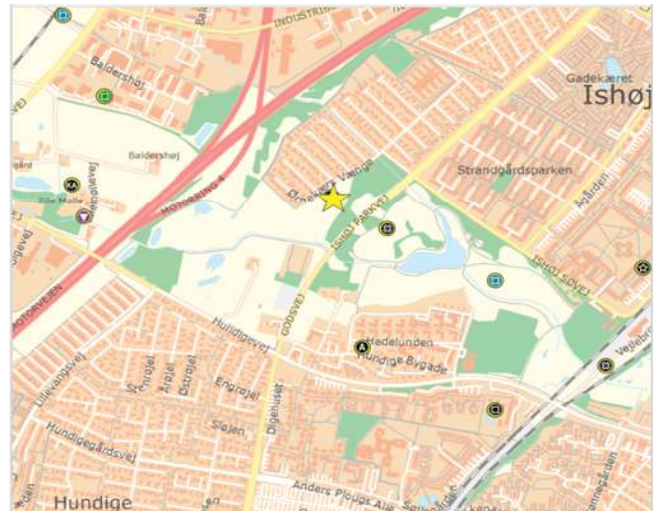
Ved Hundigevej har museet udgravet gruber og stolpehuller. Mellem den nuværende udgravning og Ishøj landsby har museet gravet et stort område ved Pilemark i flere kampaner. Her er påvist mere end 50 oldtidshuse fra forskellige perioder. I Ishøj Landsby har museet ved flere lejligheder gravet huse fra vikingetid og middelalder. Ved Pile Mølle har vi dokumenteret spor af den middelalderlige vandmølle.

Desuden kender vi til fortidslevn, museet ikke selv har udgravet: I 1948 blev der fundet et moseskelet lige syd herfor mellem Ishøj Parkvej og Ishøj Sø. Det blev udgravet af Nationalmuseet.

Ved Straandgården i Ishøj er registreret et voldsted (en lille fæstning) fra middelalderen, Den synes ødelagt i 1970'erne, og er ikke synlig på senere luftfoto. Folkloren associerer dette voldsted med en kong Hunding, som skulle have lagt navn til Hundige.

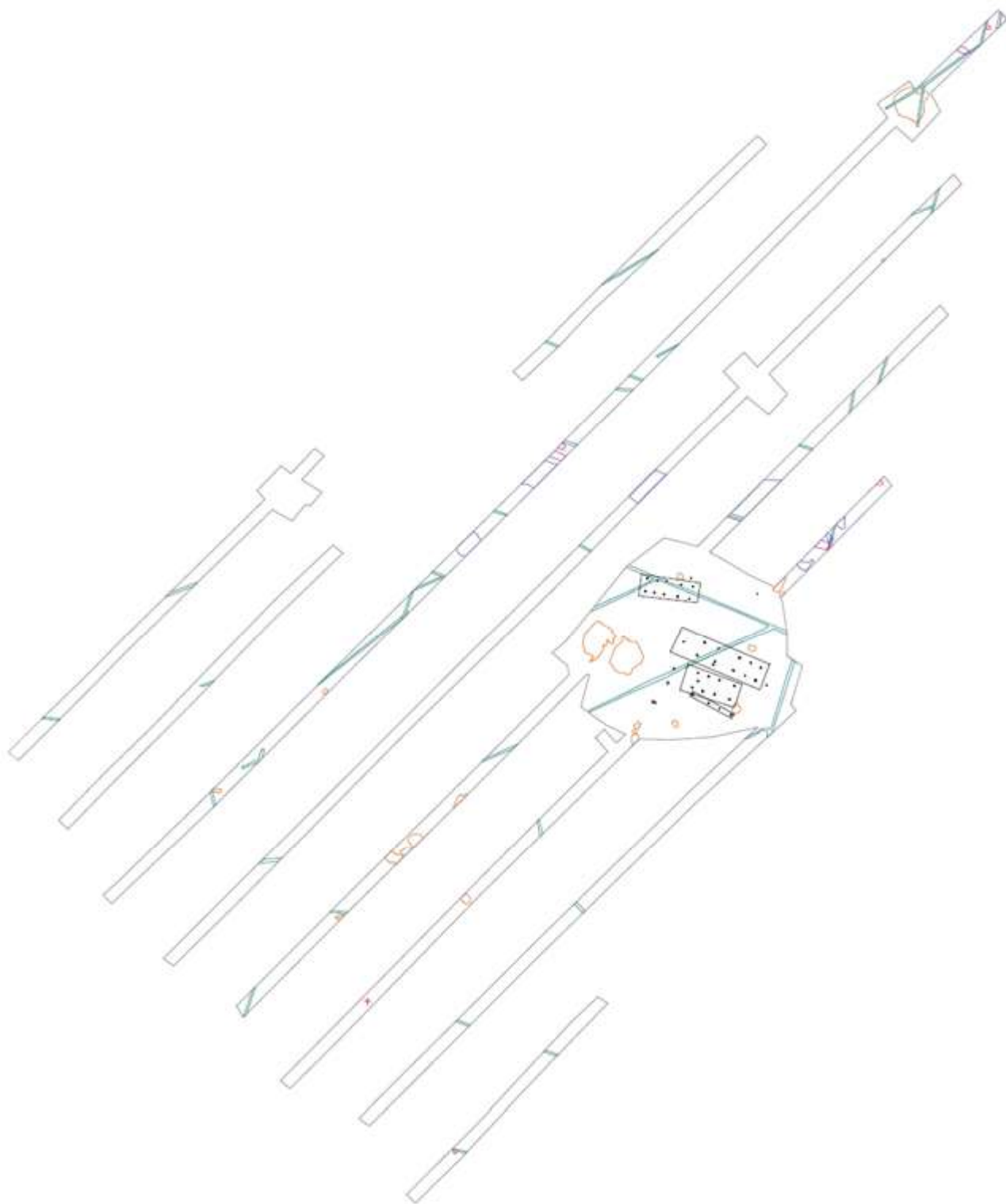
Som altid giver den enkelte udgravning kun et nøglehulsindblik i fortidens landskab. Vi kan kun få det store overblik, ved at kombinere data fra mange udgravninger. De mennesker, der i tre generationer boede på Ørnækærs Vænge, kom fra en anden bebyggelse, og flyttede siden væk igen. Måske flyttede de til Pilemark. Vi ved, de havde samtidige naboer der.

Vi har stadig til gode, at finde gravene fra ældre jernalder i Ishøj. Logisk må de være der, med alle de huse, men vi ved ikke hvor. Måske er nogle grave ødelagt af senere bebyggelser.

Udgravningen (gul stjerne) og andre registrerede fortidsminder i nærområdet. Kort fra Fund & Fortidsminder.

Plan over udgravningen.

År f./e. Kristus

Resultater fra udgravning

2000

Historisk tid

1000

Vikingetid

Jernalder
500 f. Kr.-850 e. Kr.

0

o Tre huse

Bronzealder
1800-500 f. Kr.

1000

2000

Bondestenalder
4000-1800 f. Kr.

3000

4000

Udgravningen ligger i Ishøj Kommune

